

УДК 159.9:159.98

Віталій Ігорович Розов

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри професійної психології,
Національна академія СБ України
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-1719-4684
antistress@i.ua

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ.

Стаття містить результати теоретичного й практичного аналізу змісту психологічної підготовки як процесу формування психологічної готовності співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних умовах. З позиції структурно-системного аналізу представлена модель психологічної готовності до дій в екстремальних та надзвичайних ситуаціях.

Ключові слова: психологічна підготовка, психологічна готовність, особистісна безпека, психологічна вразливість, професійна придатність, психічна саморегуляція.

Vitalii Rozov

PhD in Psychology,
Associate Professor of the Department
of Professional Psychology,
National Academy of the Security
Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1719-4684
antistress@i.ua

PSYCHOLOGICAL READINESS OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS TO PERFORM OPERATIONAL AND COMBAT TASKS IN EXTREME SITUATIONS.

The article contains the results of theoretical and practical analysis of the content of psychological training as a process of forming the psychological readiness of law enforcement officers to act in extreme conditions. From the standpoint of structural and systemic analysis, the author presents a model of psychological readiness to act in extreme and emergency situations.

The content of the concepts of «psychological training» and «psychological readiness» is explicated. The purpose and end result of psychological training is to develop employees' readiness to act effectively, accurately, professionally competently, clearly, reliably and with high efficiency in any extreme conditions, which is carried out through the development and stabilization of professionally important qualities, mastering special psychological knowledge, skills and abilities. The components of psychological readiness and the necessary knowledge, skills and abilities that ensure readiness are revealed.

The role of mental self-regulation skills in the performance of professional tasks and in the restoration of psychophysiological functions is shown. A list of skills reflecting mental readiness for self-regulation is proposed. This is the ability to recognize one's own mental state, control its psychophysiological manifestations, normalize rest, increase one's confidence, realize, control and change one's own thoughts and images that affect one's state, manage anger, organize one's time, and manage one's own subconscious attitudes.

The psychological content of the concepts of «psychological vulnerability» and «personal safety» is revealed. It is substantiated that personal security is the basis for solving applied problems of psychological training of law enforcement officers.

Key words: psychological training, psychological readiness, personal safety, psychological vulnerability, professional suitability, mental self-regulation.

Психологічна підготовка правоохоронців, прогнозування їх готовності до дій в умовах бойового стресу та ризику є одним з пріоритетних напрямків прикладної екстремальної, військової та юридичної психології. Військово-професійна діяльність в бойових умовах належить до категорії діяльності з найвищим рівнем стресу і ризику, що створює її екстремальність й надзвичайні умови.

Постійне перебування правоохоронця в небезпечних, надмірно загрозливих для життя ситуаціях, потребує уміння самоконтролю і саморегуляції, швидкої оцінки ризиків у складній ситуації й прийняття адекватних рішень, що сприяють якісному виконанню службових завдань, зменшенню небойових й бойових втрат та відмов від виконання необхідних дій.

Не викликає сумніву, що уміння контролювати власний стан, зняти або зменшити психічну напругу, перебороти почуття страху і непевності, зосередитись на завданні й мобілізувати власні ресурси для виконання поставленої бойової задачі є надзвичайно важливими спеціальними вміннями правоохоронця.

Вищенаведене спонукає до побудови цілісної концептуально-прикладної моделі психологічної підготовки правоохоронців до дій в бойових екстремальних умовах, формування їх довгострокової готовності до участі в оперативно-бойових заходах.

Зростання кількості екстремальних і надзвичайних ситуацій, з якими доводиться зіштовхуватися співробітниками сил безпеки і оборони в бойових умовах знайшло відображення в актуалізації наукових і прикладних досліджень проблеми психологічного забезпечення діяльності в умовах бойового стресу, психологічної підготовки до діяльності в екстремальних умовах, питань психологічної реабілітації, видів і змісту психологічної допомоги тощо [1; 2; 3; 4; 5; 6; 9; 10; 11].

Однак, слід зазначити, що при великій кількості досліджень з проблем психологічної підготовки та психологічного забезпечення, на сьогодні ще є невизначеними, в повному обсязі, питання щодо концептуальних засад психологічної підготовки та готовності, джерел та пролонгованих наслідків бойового стресу для співробітників сил безпеки та оборони, найбільш ефективних методів та форм психологічної підготовки, основних задач і конкретних програм психологічної підготовки тощо. Не повною мірою вирішені також питання структури готовності до дій в умовах стресу, питання щодо спеціальних знань, вмінь та навичок правоохоронця, які обумовлюють його ефективність при виконанні бойових завдань при одночасному збереженні оптимального психофізіологічного, функціонального бойового стану протягом тривалого періоду.

З огляду на вищезазначене метою статті є систематизація, аналіз і концептуалізація проблеми психологічної підготовки правоохоронців до виконання професійних завдань в екстремальних бойових ситуаціях, визначення критеріїв психологічної готовності співробітників до дій в умовах інтенсивного стресу та ризику. Концепція психологічної підготовки ґрунтується на авторських розробках проблем психологічного забезпечення діяльності в екстремальних ситуаціях, адаптивних здібностей співробітників до діяльності в умовах травматичного й професійного стресу [8; 9].

Однією з основних характеристик правоохоронної діяльності в умовах бойових дій є екстремальність. Існує безліч ситуацій, для яких неможливо заздалегідь передбачити різку зміну обставин і ситуацій. Відповідно, такі чинники, як дефіцит часу, небезпека для життя, невизначеність, конспіративність, спілкування з агресивно налаштованими особами, застосування зброї, обумовлюють високу екстремальність виконання службово-бойових завдань.

Професійний стрес під час виконання завдань діяльності може бути й травматичний, загрозливий для життя, життя рідних та близьких правоохоронця, товаришів по службі. Додають екстремальності відповідальність за життя людей і необхідність ухвалення

безпомилкового рішення в складних, надзвичайних умовах, пов'язаних із професійним ризиком і небезпекою.

Отже, для правоохоронної діяльності в екстремальних умовах характерним є загроза для життя і здоров'я, психологічні перевантаження, дефіцит часу на відпрацьовування версій і виконання бойових завдань, активна протидія та протиборство злочинців, необхідність професійного спілкування в конфліктних ситуаціях, в умовах ймовірної агресії, безліч перешкод, які треба долати при виконанні професійних функцій.

Рівень стресу може бути настільки високий, що це може призводити до неадаптивних способів реагування на стрес-чинники оперативно-бойової діяльності, демотивації, підвищення психологічної вразливості співробітників, розвитку професійної деформації, виникнення службових деліктів та адиктивної поведінки, підвищення небойових втрат, підвищення ризику відмов від виконання окремих завдань, та допущення професійних помилок, зловживання спиртними напоями, порушення фізичного та психічного здоров'я, підвищення ймовірності потрапляння в ситуації, що можуть компрометувати, зниження рівня особистої безпеки, надійності діяльності, підвищення впливу чинників оперативного ризику при виконанні професійних функцій [2; 6; 9] тощо.

Неготовність або низький рівень психологічної готовності до дій в умовах постійного професійного стресу може призводити до непоправних особистісних, поведінкових та психосоматичних наслідків і стати суттєвою загрозою як для особистої й корпоративної безпеки, так і для самої оперативно-бойової діяльності, для фізичного і психічного здоров'я правоохоронця. Запобігти цьому можна шляхом функціонування злагодженої системи психологічної підготовки до виконання професійних завдань в екстремальних умовах.

Розглянемо робочі визначення поняття психологічна підготовка та психологічна готовність. Психологічна підготовка – це системно організований, процес цілеспрямованого впливу на співробітників з метою формування, розвитку й активізації професійно-важливих якостей, знань, вмінь та навичок, які обумовлюють успішне, ефективне, безпомилкове виконання функціональних повноважень в умовах невизначеності, обмеження часу, раптових впливів, стресу, загрози для життя. Це здатність виконувати професійні завдання з мінімальною шкодою для організму та особистості, тобто з найменшою особистісною та психофізіологічною «ціною»

Метою і кінцевим результатом психологічної підготовки співробітників є формування у них готовності діяти ефективно, безпомилково, професійно грамотно, чітко, надійно та з високою працездатністю в будь-яких екстремальних умовах, що здійснюється шляхом розвитку і стабілізації професійно-важливих якостей, опанування спеціальними психологічними знаннями, вміннями та навичками.

Робочим визначенням поняття «психологічна готовність до дій в бойових умовах» приймаємо наступне. Це стан мобілізації та інтеграції всіх підсистем індивідуальності як сукупності психічних станів, властивостей, процесів, знань вмінь та навичок, необхідних для успішного виконання оперативно-бойового завдання, та можливість такого виконання з мінімальними втратами для особистісної безпеки, психічного і фізичного здоров'я, цілісного психофізіологічного стану правоохоронця.

За критерієм змісту, разом з деякими авторами [1; 2; 3], виділяємо наступні види готовності: за змістом – психофізична; мотиваційна; когнітивна; комунікативна; емоційна; вольова; операційна. За психічним явищем – функціональна та особистісна. За часом – тимчасова та довгострокова. За метою – загальна, спеціальна та цільова.

Готовність до дій в екстремальних ситуаціях починає формуватися з усвідомлення співробітником відповідності власних психологічних властивостей вимогам оперативно-бойової діяльності. Такими вимогами діяльності до особистісних рис є: емоційна стійкість,

стресостійкість, ризикостійкість, конфліктостійкість, психічна та психофізіологічна надійність, високий рівень самоконтролю над емоціями й поведінкою, безпомилковість дій у критичних ситуаціях, розвинуті адаптивні властивості особистості, що дозволяють зберігати працездатність у стані стомлення, здатність адекватно реагувати на різні професійно значущі складні ситуації, активність, ініціативність, спритність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, здатність зберігати інтелектуальний потенціал в стресовому стані, уміння виділяти головне, прогнозувати наслідки прийнятих рішень, розвинене почуття відповідальності за власні дії та вчинки, здатність до саморегуляції власних станів і вчинків, до самоорганізації професійної діяльності, організованість, зібраність.

Рисами, які визначають професійно-психологічну непридатність (неготовність) до виконання оперативно-бойових завдань закономірно вважати наступні: низька адаптивність, емоційна нестійкість, підвищена емоційна збудливість, надлишкова агресивність, імпульсивність, невротичні симптоми, швидка стомлюваність, психопатичні властивості характеру, девіантна, адиктивна поведінка, слабкість волі й характеру, незбалансованість процесів гальмування і збудження, пасивність, безвідповідальність, надлишкова помисливість, тривожність, низький рівень інтелекту.

Отже, можна зазначити, що в разі, коли співробітник придатний за вищенаведеними критеріями, то у нього сформована загальна, особистісна та довгострокова психологічна готовність, яка під впливом чинників екстремальних бойових умов може знижуватися, зменшуватися, а часом і взагалі руйнуватися. Тому, таку первинну готовність необхідно стабілізувати, закріпити за допомогою розвитку системо утворювальних адаптивних здібностей та формування додаткових спеціальних знань, вмінь та навичок.

Це є знання станів, що пов'язані з бойовим стресом, усвідомлення способів їх саморегуляції, знання змісту та структури готовності до бойових дій, видів ризику при виконанні оперативно-бойових завдань, стадій розвитку стресу (динаміка стадій стресу у часі) та закономірностей поведінки в таких ситуаціях. Це, також, знання та вміння надання першої психологічної допомоги товаришам, які перебувають в екстремних станах, усвідомлене використання способів забезпечення власної особистісної безпеки в тому числі й під час ймовірного потрапляння в полон [9; 11].

Таблиця 1

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ	
Складові готовності	Зміст знань, вмінь та навичок
Готовність до самоконтролю, самоуправління і саморегуляції станів і поведінки, підвищення стресостійкості.	Знання про стани та поведінку в екстремальних ситуаціях, способи саморегуляції, вміння їх свідомо використовувати й розвивати власну стресостійкість.
Готовність до забезпечення власної психологічної й фізичної безпеки.	Знання про ризики й небезпеки, структуру безпеки, способи захисту, вміння їх використовувати, вміння прогнозувати ризиконебезпечні ситуації.
Готовність до надання першої психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях.	Знання про гострі реакції в екстремальних ситуаціях та вміння надавати допомогу та підтримку в цих станах.
Готовність до виконання професійних дій та функціональних обов'язків.	Знання та використання способів виконання професійних функцій.

Основними блок-модулями загальної психологічної готовності ми закономірно виділяємо: готовність до самоконтролю і саморегуляції станів і поведінки, готовність підвищувати власну стресостійкість; готовність до забезпечення власної психологічної й фізичної безпеки; готовність до надання першої психологічної допомоги в екстремальних ситуаціях; готовність до виконання професійних дій та функціональних обов'язків в умовах оперативно-бойової діяльності.

Надважливим є здатність до саморегуляції (самоуправління) стресовими станами. Управляти стресом в екстремальних ситуаціях означає цілеспрямоване, довільне, свідоме використання способів усунення, зниження, ліквідації, зменшення, профілактики професійних стресових станів за допомогою певних способів та психотехнологій [1; 7; 8].

Психологічна підготовка включає навички саморегуляції стресом, які можна вдосконалювати:

1. До виникнення самого стресу, готуючи себе «на випадок, якщо раптом» (аутопревенція). Превентивний вплив здійснюється шляхом підтримання загального стану здоров'я, використання фізичних вправ, вітамінів, антистресового харчування, опановування способами психічної саморегуляції тощо.

2. Під час стресової напруги, безпосередньо в стресовій ситуації (аутоінтервенція). Для такого впливу використовуються методи екстреного самовтручання (дихальні техніки, розслаблення м'язів обличчя й шиї, аутогенне втручання, техніки візуалізації тощо). Але, треба заздалегідь навчитися їх використовувати, оскільки в умовах гострого стресу працюють тільки добре закріплені автоматичні навички.

3. Після стресу, використовуючи відновлювальні методи саморегуляції (аутопоственція).

Перелік умінь, що відбивають психологічну готовність до самоконтролю, самоуправління і саморегуляції станів і поведінки, підвищення власної стресостійкості, містить уміння:

- розпізнавати власний стресовий стан, вивчати індивідуальні особливості реагування на стрес-чинники оперативно-бойової діяльності;
- управляти психофізіологічними симптомами, реакціями й станами;
- нормалізувати відпочинок під час сну. Працювати з проблемними сновидіннями;
- підвищувати власну впевненість та конфліктостійкість;
- усвідомлювати, контролювати й змінювати власні думки й образи, що впливають на стан;
- контролювати й управляти агресивними та імпульсивними реакціями, що раптово виникають;
- організовувати час власної діяльності й життєдіяльності;
- змінювати поведінку на користь раціонального харчування, здорового способу життя, валеогенних (саногенних) установок, установок на виправданій ризик та виживання.

Важливим з погляду психологічної готовності до дій в екстремальних ситуаціях є готовність до забезпечення власної безпеки, готовність до виправданого ризику, сформованість установки на виживання, усвідомлення власних віктимних рис та особистісної уразливості.

Само слово «уразливість» означає слабкість, незахищеність, пролом у системі. Це своєрідна «ахіллесова п'ята» особистості. Поняття «особистісна уразливість», в контексті розглядуваної проблеми, зв'язується з різними рівнями особистості. Ми розглядаємо

наступні види особистісної вразливості: когнітивна, комунікативна, емоційна, вольова, психофізіологічна, фізична тощо.

Психологічна уразливість може підвищуватися не тільки в результаті гострого й пролонгованого стресу, але й в ситуаціях наявності вікової кризи, акцентуації характеру, сукупності тяжких обставин, які склалися у співробітника на цей час.

Системний захист від вразливості може бути адекватно здійснений в процесі забезпечення особистісної безпеки співробітника.

Поняття «особистісна безпека» було нами проаналізовано та експліковано в широкому контексті станом цілісного фізичного, психічного й соціального благополуччя, чинниками якого є внутрішні (психологічні) й зовнішні (соціальні) умови. Критеріями особистісної безпеки ми розглядаємо, по-перше, відсутність небезпек, по-друге, потенційну можливість уникнення небезпек [9].

Відповідно, особистісна безпека як ієрархічне структурне утворення, пов'язане із забезпеченням захисту від загрозливих зовнішніх і внутрішніх чинників, які проявляються на фізіологічному, психологічному та комунікативному рівнях.

Види особистісної безпеки доцільно виділяти: за «адресом» впливу та джерела впливу. Отже, ми виокремлюємо такі види особистісної безпеки: когнітивну, емоційно-вольову, комунікативну, психосоматичну, фізичну. В даному контексті звертаємо увагу саме на психологічні аспекти, при цьому розуміємо, що окремі елементи цілісної системи особистісної безпеки можуть мати міждисциплінарний аспект.

Запропонована «модель» особистісної безпеки є основою для вирішення прикладних завдань формування у співробітників професійно важливих якостей, знань, вмінь та навичок, які будуть підґрунтям для подолання й уникнення загроз і небезпек у власному житті й діяльності, надійному виконанні службових завдань з мінімальними втратами для здоров'я зі збереженням індивідуальної та колективної безпеки.

Важливою складовою психологічної готовності правоохоронця до виконання бойових завдань в небезпечних умовах є готовність до ймовірного екстремального полону. Така готовність, на наш погляд повинна включати формування наступного:

- опанування навичок заспокійливої поведінки та використання їх під час захоплення в полон;
- усвідомлення та розуміння закономірностей стадій полону, етапів, фаз;
- засвоєння закономірностей психофізіологічного реагування під час адаптації до полону;
- знання щодо психічних станів та гострих стресових реакцій, які виникають в екстремальних умовах полону;
- пророблення стану страху;
- навчання методам саморегуляції;
- відпрацювання та засвоєння адаптивних способів реагування та правил поведінки у полоні;
- опанування навичками психічної саморегуляції, які дозволять зберігати спокій та чимось зайняти себе у вільний час;
- відпрацювання лінії поведінки під час допиту та можливих тортур;
- формування готовності до інформаційної обробки, промивання мозку, психологічного тиску, булінгу, вербувальних підходів під час перебування в полоні, посягання на людську гідність та принизливе ставлення.

Найбільш екстремальними під час полону є захоплення і транспортування до місць тримання, перші дві доби (до 48 годин), перший (жорсткий) допит та подальші допити з тортурами, нелюдські, негуманні умови подальшого перебування у полоні [11].

Психологічна підготовка правоохоронців до виконання бойових завдань в небезпечних умовах – гостра науково-прикладна проблема, яка досі в повному обсязі не отримала свого остаточного вирішення. Нами зроблена спроба побудувати концептуальну модель психологічної підготовки та готовності через врахування системних механізмів розвитку комплексної готовності та полісистемної структури особистісної безпеки правоохоронців.

Відповідно до цього, «мішенню» впливу в психологічній підготовці є різні рівні інтегральної індивідуальності: індивідний, особистісний, суб'єктний.

Задача психологічної підготовки – сформулювати готовність співробітників до використання превентивних, інтервентивних та поствентивних методів втручання у власний стан. Результатом гарантовано можуть бути безпомилкові, ефективні дії в умовах професійного стресу з мінімальними витратами психофізіологічних ресурсів. Безпомилкові професійні дії в поєднанні з мінімальною «психофізіологічною ціною» можна розглядати як критерії психологічної готовності до виконання службових та оперативно-бойових завдань в екстремальних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Формування психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до виконання завдань за призначенням під час бойового злагодження: методичний посібник. Київ: 7БЦ, 2021. 170 с.
2. Колесніченко О. С. Психологічна готовність працівників МНС України до професійної діяльності в екстремальних умовах: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09. Харків, 2011. 23 с.
3. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Воробйова В. І. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації: монографія. Харків: НАНГУ, 2016. 335 с.
4. Комар З. Психологічна стійкість воїна: підручник для військових психологів. Київ, 2017. 184 с.
5. Методичні рекомендації з психологічної підготовки військовослужбовців Збройних сил України щодо формування стресостійкості до дій в умовах різкої зміни бойової обстановки. Київ: Головне управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України. 2020. 62 с.
6. Психологічна підготовка військовослужбовців ЗСУ до перебування в умовах різкої зміни бойової обстановки та умовах примусової ізоляції. Методичні рекомендації. Київ: «Центр учбової літератури», 2022. 108 с.
7. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2019. 278 с.
8. Розов В. І. Психологічна безпека та стрес-менеджмент в професійній діяльності: навчальний посібник. Київ: НА СБУ, 2021. 188 с.
9. Розов В. І. Психологія особистісної безпеки правоохоронців: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2020. 130 с.
10. Романишин А. М., Бойко О. В., Богородицький Д. В. Психологія бою: діяльність командира підрозділу щодо підтримання морально-психологічного стану особового складу в ході бойових дій : навчально-методичний посібник. Львів: НАСВ, 2015. 322 с.
11. Широбоков Ю. М. Стадії військового полону та особливості їх впливу на психіку військовослужбовців. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2016. Вип. 20. С. 313–323.

REFERENCES

1. Kokun, O. M., Moroz, V. M., Pishko, I. O., Lozinska, N. S. (2021). Formuvannia psykholohichnoi hotovnosti viiskovosluzhbovtiv viiskovoi sluzhby za kontraktom do vykonannia zavdan za pryznachenniam pid chas boiovoho zlahodzhennia: metodychni posibnyk. Kyiv: 7BTs [in Ukrainian].
2. Kolesnichenko, O. S. (2011). Psykholohichna hotovnist pratsivnykiv MNS Ukrainy do profesiinoi diialnosti v ekstremalnykh umovakh. *Extended abstract of candidate's thesis* [in Ukrainian].
3. Kolesnichenko, O. S., Matsehora, Ya. V., Vorobiova, V. I. (2016). Psykholohichna hotovnist viiskovosluzhbovtiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy do sluzhbovo-boiovoi diialnosti poza mezhamy punktu postiinoi dyslokatsii: monohrafiia. Kharkiv: NANHU [in Ukrainian].
4. Komar, Z. (2017). Psykholohichna stiikist voina: pidruchnyk dlia viiskovykh psykholohiv. Kyiv [in Ukrainian].
5. Metodychni rekomendatsii z psykholohichnoi pidhotovky viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh syl Ukrainy shchodo formuvannia stresostiikosti do dii v umovakh rizkoi zminy boiovoi obstanovky (2020). Kyiv: Holovne upravlinnia moralno-psykholohichnoho zabezpechennia Zbroinykh Syl Ukrainy [in Ukrainian].
6. Psykholohichna pidhotovka viiskovosluzhbovtiv ZSU do perebuvannia v umovakh rizkoi zminy boiovoi obstanovky ta umovakh prymusovoi izoliatsii (2022). Metodychni rekomendatsii. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury» [in Ukrainian].
7. Rozov, V. I. (2019). Adaptivni antystresovi psykhtekhnologii: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
8. Rozov, V. I. (2021). Psykholohichna bezpeka ta stres-menedzhment v profesiinii diialnosti: navchalnyi posibnyk. Kyiv: NA SBU [in Ukrainian].
9. Rozov, V. I. (2020). Psykholohiia osobystisnoi bezpeky pravookhorontsiv: navchalnyi posibnyk. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
10. Romanyshyn, A. M., Boiko, O. V., Bohorodytskyi, D. V. (2015). Psykholohiia boiu: diialnist komandira pidrozdilu shchodo pidtrymannia moralno-psykholohichnoho stanu osobovoho skladu v khodi boiovykh dii: navchalno-metodychni posibnyk. Lviv: NASV [in Ukrainian].
11. Shyrobokov, Yu. M. (2016). Stadii viiskovoho polonu ta osoblyvosti yikh vplyvu na psykhyku viiskovosluzhbovtiv. *Problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii*. Vyp. 20. 313–323 [in Ukrainian].

Бібліографічний опис для цитування:

Розов В.І. психологічна готовність правоохоронців до виконання оперативно-бойових завдань в екстремальних ситуаціях. *Психологічний журнал*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2023. Вип. 10. С. 46–53.